

Henri Lafontaine (1854-1943)

Prix Nobel de la paix en 1913

1. Diplôme accompagnant le prix Nobel de la paix attribué à Henri Lafontaine en 1913

2. Carte postale émise à l'occasion du XIXe Congrès universel de la paix, 1912

3. Couverture du numéro du 18 décembre 1913 du périodique Pourquoi Pas? publié après l'annonce de l'attribution du prix Nobel de la paix à Henri Lafontaine

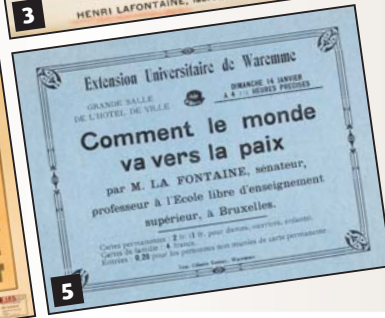
4. Affiche de l'Union belge pour la Société des Nations sur les dépenses de guerre, sans date

1. Het diploma van de Nobelprijs voor de vrede in 1913 toegekend aan Henri Lafontaine

2. Prentbriefkaart ter gelegenheid van het 19e Wereldcongres voor de Vrede, 1912

3. Cover van het nummer van 18 december 1913 van het weekblad Pourquoi Pas? bij de aankondiging van de Nobelprijs voor de Vrede toegekend aan Henri Lafontaine

4. Affiche van de 'Union belge' voor de Volkenbond over oorlogsuitgaven, zonder datum

LE PACIFISTE

Henri Lafontaine s'inscrit dans la tendance des pacifistes « par le droit ». Pour lui, la paix ne peut être garantie que moyennant la codification du droit international, le recours obligatoire à l'arbitrage international et la création d'une Société des Nations. Actif au sein du mouvement pacifiste à partir de 1880, il devient un acteur important du pacifisme belge et international, notamment au sein du Bureau international de la paix, qu'il préside de 1907 à sa mort en 1943, et de l'Union interparlementaire.

“ Il y a une technique de la paix comme il y a une technique de la guerre. La technique de l'organisation de la paix, c'est tout ce qui touche à la vie des hommes. Pour éviter que les hommes se battent entre eux, on a créé cette organisation qui s'appelle la justice. ”

Extrait de l'allocution d'Henri Lafontaine, in : *Le Héraut. Journal officiel de la Ligue internationale de francs-maçons*, n° 4, décembre 1931, Bâle.

En Belgique, il fonde la Société belge de l'arbitrage et de la paix en 1889 et parvient, en 1913, à organiser le premier Congrès national de la paix à Bruxelles.

Pendant la Première Guerre mondiale, il s'exile d'abord à Londres puis aux États-Unis afin de poursuivre son travail de propagande. C'est là qu'il publie, en 1916, son ouvrage majeur, la *Magnissima Charta*, texte constitutif devant servir de base à l'établissement d'un État mondial chargé d'assurer la paix.

À la fin de la guerre, Henri Lafontaine est désigné pour être conseiller technique à la Conférence de la paix qui se tient à Paris en 1919 et qui décide la création de la Société des Nations (SDN), préfigurant l'Organisation des Nations Unies (ONU). Il y siègera en tant que délégué de la Belgique en 1920 et 1921.

DE PACIFIST

Henri Lafontaine suit de près la tendance des pacifistes 'door het recht'. Voor hem kan de vrede enkel worden gegarandeerd door de codificatie van het internationaal recht, de verplichte toepassing van de internationale arbitrage en de oprichting van een Volkenbond. Vanaf 1880 is hij actief in de vredesbeweging en wordt hij een belangrijke naam in de Belgische en internationale vredesbeweging, meer bepaald binnen het Internationaal Bureau voor de vrede, waarvan hij voorzitter is van 1907 tot aan zijn dood in 1943, en de Interparlementaire Unie.

In België sticht hij in 1889 de Société belge de l'arbitrage et de la paix en 1913 slaagt hij erin om het eerste Nationaal Vredescongres te organiseren in Brussel.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog vlucht hij eerst naar Londen en daarna naar de Verenigde Staten om zijn propagandawerk voort te zetten. In 1916 publiceert hij daar zijn eerste belangrijke werk, de *Magnissima Charta*, een constitutionele tekst bedoeld als basis voor de oprichting van een Wereldstaat die moet instaan voor de vrede.

Na de oorlog wordt Henri Lafontaine aangesteld als technisch raadgever bij de Vredesconferentie in Parijs in 1919. Daar wordt besloten tot de oprichting van de Volkenbond (SDN), de voorloper van de Verenigde Naties (VN). Hij zetelt er als afgevaardigde van België in 1920 en 1921.

“ Net zoals een techniek voor de oorlog, bestaat er ook een techniek voor de vrede. En die techniek voor de vrede houdt verband met alle aspecten van het menselijk leven. Om te verhinderen dat mensen tegen elkaar vechten werd een organisatie in het leven geroepen, met name de justitie. ”

Uittreksel van de toespraak van Henri Lafontaine in: *Le Héraut. Journal officiel de la Ligue internationale de francs-maçons*, nr. 4, december 1931, Bazel.

In België sticht hij in 1889 de Société belge de l'arbitrage et de la paix en 1913 slaagt hij erin om het eerste Nationaal Vredescongres te organiseren in Brussel.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog vlucht hij eerst naar Londen en daarna naar de Verenigde Staten om zijn propagandawerk voort te zetten. In 1916 publiceert hij daar zijn eerste belangrijke werk, de *Magnissima Charta*, een constitutionele tekst bedoeld als basis voor de oprichting van een Wereldstaat die moet instaan voor de vrede.

Na de oorlog wordt Henri Lafontaine aangesteld als technisch raadgever bij de Vredesconferentie in Parijs in 1919. Daar wordt besloten tot de oprichting van de Volkenbond (SDN), de voorloper van de Verenigde Naties (VN). Hij zetelt er als afgevaardigde van België in 1920 en 1921.

LE FÉMINISTE

Le féminisme constitue un engagement important dans la vie d'Henri Lafontaine. Dès 1879, il est actif au sein de l'Association pour l'enseignement professionnel des filles et de l'école professionnelle pour jeunes filles Bischoffsheim.

Lorsque l'affaire Popelin éclate en 1888, il fait partie des personnalités qui vont soutenir Marie Popelin (1846-1913). Cette dernière, alors diplômée de droit de l'Université libre de Bruxelles, se voit refuser l'accès au barreau parce qu'elle est une femme. Cette affaire aboutira, en 1892, à la création de la première organisation féministe belge, la Ligue belge du droit des femmes. Dans une brochure intitulée *La Femme et le Barreau*, il défend l'accès de la femme à la profession d'avocat et sa place dans la société.

DE FEMINIST

De strijd voor de rechten van de vrouw speelt eveneens een belangrijke rol in het leven van Henri Lafontaine. Vanaf 1879 is hij actief binnen de Vereniging voor het beroepsonderwijs voor meisjes en de beroepsschool voor meisjes, de Bischoffsheidschool.

Wanneer in 1888 de affaire Popelin in alle hevigheid losbarst, is hij een van de vooraanstaande figuren die Marie Popelin (1846-1913) zal steunen. Hoewel zij in het bezit is van een rechtendiploma van de Université libre de Bruxelles, wordt haar de toegang tot de balie ontzegd omdat zij een vrouw is. De zaak leidt in 1892 tot de oprichting van de eerste feministische organisatie in België, de Belgische Liga voor de Rechten van de Vrouw. In een brochure, getiteld *La Femme et le Barreau*, verdedigt hij de toegang van vrouwen tot het beroep van advocaat en hun plaats in de samenleving.

LE SOCIALISTE

Henri Lafontaine fréquente le Parti ouvrier belge (POB) dès sa création en 1885. Sa carrière politique commence véritablement en 1895 avec un mandat de sénateur qu'il conservera jusqu'en 1935. Il participe aux débats relatifs au suffrage universel, à l'enseignement, aux conditions de travail et aux questions internationales.

Sa conception du socialisme est développée dans une brochure intitulée *Le collectivisme*, qu'il publie en 1897. Ses convictions l'amèneront à s'investir dans la Maison du Peuple de Bruxelles.

DE SOCIALIST

Henri Lafontaine is lid van de Belgische Werkliedenpartij (BWP) vanaf haar oprichting in 1885. Zijn politieke carrière begint pas echt in 1895 met een mandaat als senator, dat hij tot in 1935 behoudt. Hij neemt deel aan debatten over het algemeen stemrecht, het onderwijs, arbeidsomstandigheden en internationale vraagstukken.

Hij zet zijn opvatting over het socialisme uiteen in een brochure, getiteld *Le collectivisme*, een publicatie uit 1897. Zijn overtuigingen zetten hem ertoe aan mee te werken aan de ontwikkeling van het Volkshuis in Brussel.

Henri Lafontaine, vers 1900 (photo: Gustave Narcisse, Bruxelles)

Henri Lafontaine, rond 1900 (foto: Gustave Narcisse, Brussel)

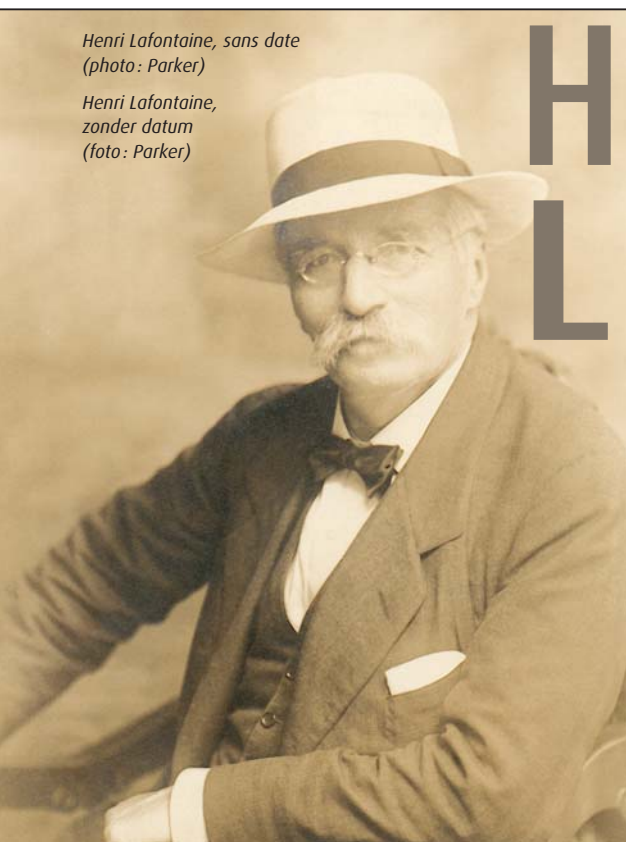

« Appel aux femmes », affiche du Parti général des femmes belges (créé à l'initiative de la Ligue belge du droit des femmes), signée Marie Parent et Léonie Lafontaine, la sœur d'Henri Lafontaine, 1921

« Oproep aan de vrouwen », affiche van de 'Parti général des femmes belges' (opgericht op initiatief van de Belgische Liga voor de Rechten van de Vrouw), gesigneerd door Marie Parent en Léonie Lafontaine, zuster van Henri Lafontaine, 1921

Henri Lafontaine, sans date
(photo: Parker)

Henri Lafontaine,
zonder datum
(foto: Parker)

Henri (1854-1943) Lafontaine

Paul Otlet (au centre) et Henri Lafontaine (à droite) devant l'entrée du Palais mondial-Mundaneum au Palais du Cinquantenaire, (années 1920)

Paul Otlet (in the middle) en Henri Lafontaine (rechts) aan de ingang van het Wereldplaats in het Jubelpark (rond 1920)

HENRI LAFONTAINE EN HET MUNDANEUM

Een van de belangrijkste obstakels voor vrede schuilt in de gebrekkige kennis die volkeren over elkaar hebben. Dat is de onderliggende gedachte van de projecten met betrekking tot bibliografie en documentatie die Henri Lafontaine samen met Paul Otlet opzet. In 1895 creëren beide mannen het Instituut International de Bibliographie (IIB). In het interbellum geven de ontwikkelingen van het IIB uiteindelijk vorm aan het Mundaneum, bakermat van internationale instellingen die ijveren voor het delen van kennis.

De eerste taak van het IIB bestaat uit het aanleggen van een Universeel Bibliografisch Repertorium dat bibliografische gegevens verzamelt over alle publicaties ter wereld. Dat repertorium is sinds 2013 door de UNESCO erkend als 'Geheugen van de wereld'.

Na enkele omzwervingen in Brussel na 1941 zijn de collecties sinds 1993 ondergebracht in Mons.

Le Répertoire bibliographique universel, vers 1900
Het 'Répertoire bibliographique universel', rond 1900

est un obstacle à la paix sous-tend les projets qu'Henri Lafontaine mènera avec Paul Otlet en matière de bibliographie et de documentation. En 1895, les deux hommes créent l'Institut international de bibliographie (IIB). Dans l'entre-deux-guerres, les développements de l'IIB donneront naissance au Mundaneum, berceau d'institutions internationales dédiées au partage de la connaissance.

La première tâche de l'IIB consiste à élaborer le Répertoire bibliographique universel destiné à rassembler les notices bibliographiques de toutes les publications du monde. Ce répertoire est inscrit depuis 2013 au registre «Mémoires du Monde» de l'UNESCO.

Après plusieurs déménagements à Bruxelles à partir de 1941, ses collections sont abritées à Mons depuis 1993.

Henri Lafontaine, Vénérable Maître, entouré de sa commission de dignitaires (Loge Les Amis Philanthropes), vers 1910

Henri Lafontaine, Achtbare Meester, en zijn Commissie van Officieren Dignitarissen (Loge 'Les Amis Philanthropes'), rond 1910

LE FRANC-MAÇON

Attiré par l'esprit de fraternité de la franc-maçonnerie, Henri Lafontaine est initié en 1882 dans la loge des Amis philanthropes à Bruxelles, dont il sera Vénérable Maître à deux reprises.

En franc-maçonnerie comme ailleurs, il défend ses idées en matière de paix, de démocratie et d'émancipation de la femme. Il participe à l'introduction en Belgique de l'ordre maçonnique mixte *Le Droit humain* qui initie les femmes. La Fédération belge du *Droit humain* voit le jour en 1912. En 1929, Henri Lafontaine y crée la loge *La Paix* qui sera à l'origine, en 1931, d'un organisme public, le Comité belge d'action contre la guerre.

Henri Lafontaine est persuadé que la franc-maçonnerie doit sortir des murs des temples, tant au niveau national qu'au niveau international. C'est pourquoi il s'intéresse au Bureau international des relations maçonniques créé dans un but pacifiste en 1902 et qu'il collabore à la création en 1913 de la Ligue universelle des francs-maçons, dont il préside la section belge créée en 1929.

DE VRIJMETSELAAR

De geest van broederschap van de vrijmetselarij spreekt Henri Lafontaine aan: in 1882 wordt hij ingewijd in de loge van de Amis philanthropes in Brussel, waarvan hij twee keer Eerbiedwaardig meester zal zijn.

Zoals overal waar hij actief is, verdedigt hij ook in de vrijmetselarij zijn ideeën over vrede, democratie en vrouwenrechten. Hij staat mee aan de wieg van de eerste gemengde orde in België, *Le Droit humain*, waarin ook vrouwen worden ingewijd. In 1912 ziet de Belgische federatie van *Le droit humain* het levenslicht. In 1929 richt Henri Lafontaine er de loge *La Paix* op, die in 1931 aan de basis ligt van een openbaar orgaan, het Belgisch Comité tegen de oorlog.

Henri Lafontaine is ervan overtuigd dat de vrijmetselaars buiten de muren van hun tempels moeten treden, zowel nationaal als internationaal. Vandaar ook zijn interesse voor de Internationale liga voor vrijmetselaars, in 1902 opgericht vanuit pacifistische beweegredenen, en zijn medewerking aan de oprichting van de Universele liga van vrijmetselaars in 1913 – hij wordt voorzitter van de Belgische afdeling, opgericht in 1929.

Excursion en montagne: halte au chalet-hôtel du Plan de l'Aiguille (France), août 1930
Uitstap in de bergen: verpozen bij het chalet-hotel van het 'Plan de l'Aiguille' (Frankrijk), augustus 1930

Lafontaine ou La Fontaine ?

Henri Lafontaine écrit son nom de famille en deux mots («La Fontaine»). Cette orthographe est utilisée dans les textes qu'il publie et le plus souvent dans ceux publiés à son sujet. Cependant, dans les documents officiels, son nom s'écrit en un mot.

Lafontaine of La Fontaine ?

Henri Lafontaine schrijft zelf zijn naam in twee woorden ("La Fontaine"). Zowel in zijn eigen geschriften als in de publicaties over hem komt deze schrijfwijze voor. In officiële stukken wordt zijn naam echter in één woord gespeld.

Square Vergote, où l'on aperçoit la maison qu'Henri Lafontaine (la première à gauche) a occupée de 1909 à sa mort en 1943, sans date

Vergotesquare met het huis van Henri Lafontaine (eerste links), zonder datum

HENRI LAFONTAINE ET WOLUWE-SAINT-LAMBERT

Henri Lafontaine s'établit en 1909 à Woluwe-Saint-Lambert dans un hôtel particulier qu'il fait construire Square Vergote. Cette demeure est dessinée par l'architecte Adolphe Puissant (1878-1950). Il s'y installe avec son épouse, Mathilde Lhoest (1864-1941). La maison est dotée d'un salon de musique où Henri Lafontaine invite souvent des amis et relations à venir écouter de la musique, interprétée par lui-même ou par des musiciens qu'il souhaite soutenir. Henri Lafontaine et sa femme habiteront Woluwe-Saint-Lambert jusqu'à la fin de leur vie.

En 1968, la commune de Woluwe-Saint-Lambert donne le nom d'Henri Lafontaine à une nouvelle artère du quartier Hof ten Berg afin de perpétuer le souvenir de cette éminente personnalité.

Henri Lafontaine et son épouse dans la salle à manger de leur maison square Vergote, 1932

Henri Lafontaine en zijn echtgenote in hun eetkamer Square Vergote, 1932

HENRI LAFONTAINE EN SINT-LAMBRECHTS-WOLUWE

Henri Lafontaine vestigt zich in 1909 in Sint-Lambrechts-Woluwe in een herenhuis dat hij zelf laat bouwen op de Vergotesquare naar de plannen van architect Adolphe Puissant (1878-1950). Hij neemt er zijn intrek met zijn echtgenote, Mathilde Lhoest (1864-1941). In zijn muziekkamer nodigt Henri Lafontaine vaak vrienden en kennissen uit om naar muziek te komen luisteren, uitgevoerd door hemzelf of door muzikanten die zijn steun genieten. Henri Lafontaine en zijn vrouw wonen tot aan het einde van hun leven in Sint-Lambrechts-Woluwe.

In 1968 vernoemt de gemeente Sint-Lambrechts-Woluwe een nieuwe verkeersader van de wijk Hof ten Berg naar Henri Lafontaine om de gedachte aan deze eminente persoon levendig te houden.

Mathilde Lhoest, carte postale, sans date (photo: Stern, Bruxelles)
Mathilde Lhoest, postkaart, zonder datum (foto: Stern, Brussel)

Henri Lafontaine au piano dans sa maison du Square vergote, sans date
Henri Lafontaine aan de piano in zijn huis op Vergotesquare, zonder datum

LE MUSICIEN

Henri Lafontaine se passionne très jeune pour la musique, en particulier pour Mozart et Wagner. Il joue du piano et fréquente les milieux artistiques et musicaux bruxellois. Il publie en 1885 la première traduction en français d'œuvres de Wagner. Il donne en outre des conférences sur des compositeurs, interprétant parfois lui-même certaines compositions.

DE MUSICUS

Henri Lafontaine ontwikkelt al heel jong een passie voor muziek, vooral voor Mozart en Wagner. Hij speelt piano en frequenteert de artistieke en muzikale kringen van Brussel. In 1885 publiceert hij de eerste Franse vertaling van enkele werken van Wagner. Hij geeft conferenties over componisten en vertolkt soms zelf bepaalde stukken.